

Hyvä aineistohallintatapa HAMKissa

Hämeen ammattikorkeakoulun (HAMK) tavoitteena on profiloitua soveltavan tutkimuksen ja työelämää uudistavan osaamisen korkeakouluna, jossa toteutetaan avointa tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaa (TKI-toimintaa). Hyvä aineistohallintatapa HAMKissa edistää avoimuutta sekä vastaa yhteiskunnan ja rahoittajien vaatimuksiin TKI-hankkeiden aineistojen käsittelystä, säilyttämisestä, saavutettavuudesta ja hyödynnettävyydestä. HAMK edellyttää TKI-hankkeilta hyvää aineistojen elinkaaren hallintaa. Tutkimustoiminnan tuloksena HAMKin TKI-hankkeissa tuotetaan jatkuvasti uusia aineistoja (jatkossa TKI-hankkeissa kerättävistä / syntyvistä aineistoista käytetään nimitystä TKI-aineistot). HAMKin TKI-aineistot ovat aineistosta riippuen niin avoimia kuin mahdollista, mutta niin suljettuja kuin tarpeen.

Hyvä aineistohallintatapa HAMKissa määrittelee ja ohjaa HAMKin TKI-aineistojen keräämistä, tallentamista, käyttöä ja hallintaa. Se perustuu voimassaoleviin säädöksiin ¹ sekä Euroopan ² ja Suomen ³ ohjeisiin tutkimusaineistohallinnan suunnittelusta. Julkisin varoin tuotettu tutkimusaineisto on määritelty lähtökohtaisesti avattavaksi. Lisäksi hyvä aineistohallintatapa HAMKissa noudattaa kansallista linjausta tutkimusdatan avoimesta saatavuudesta ⁴ sekä kansallista avoimen tieteen ja tutkimuksen julistusta ⁵.

¹ Keskeiset säädökset ovat laki julkisin varoin tuotettujen tutkimusaineistojen uudelleen käytöstä (713/2021), laki tekijänoikeuksista (404/1961, tekijänoikeuslaki) ja laki viranomaistoiminnan julkisuudesta (julkisuuslaki, 621/1999)

² Science European opas tutkimusaineistohallinnan suunnittelusta, https://www.scienceeurope.org/wp-content/uploads/2018/12/SE_RDM_Practical_Guide_Final.pdf

³ Kansallinen opas tutkimusaineistohallinnan suunnittelusta, <https://zenodo.org/record/2386541#.XGvDyDaP6Uk>

⁴ Tutkimusaineistojen ja -menetelmien avoimuus. Korkeakoulu- ja tutkimusyhteisön kansallinen linjaus ja toimenpideohjelma 2021–2025. Osalinjaus 1: Tutkimusdatan avoin saatavuus (2020) <https://avointiede.fi/sites/default/files/2021-05/Tutkimusaineistojen%20ja%20menetelmien%20avoimuus%2C%20osalinjaus%201.pdf>

⁵ Avoimen tieteen ja tutkimuksen julistus 2020–2025 https://avointiede.fi/sites/default/files/2020-08/2020_1_avointieteenjatutkimuksenjulistus_FIN.pdf

HAMKin hyvän aineistohallintatavan mukaisesti:

1. Julkaistuihin TKI-toiminnan tuloksiin liittyvät TKI-aineistot ovat lähtökohtaisesti yhteiskäyttöisiä ja avoimia. TKI-hankkeissa käytetyt menetelmät, aineistot, tulokset ja tuotokset ovat kaikkien halukkaiden käytettävissä, tutkimuseettisiä periaatteita ja lainsäädäntöä noudattaen. Tutkimusaineistoa ja -menetelmiä hallitaan, avataan ja käytetään vastuullisesti ja tarkoituksenmukaisesti.
2. Avoimuudesta voidaan poiketa perustellusta syystä, esimerkiksi jos henkilötietojen ja yksityisyyden suoja tai tulosten kaupallinen hyödyntäminen ja siihen liittyvien oikeuksien suojaaminen vaarantuvat aineistojen avaamisesta. TKI-hankkeisiin liittyvät rahoitusehdot ja salassapitosopimukset voivat rajoittaa avoimuutta.
3. TKI-aineistojen tuottamisessa, säilyttämisessä, jakamisessa ja avaamisessa noudatetaan lainsäädäntöä, tutkimusyhteistyöstä tehtyjä sopimuksia sekä hyvää tieteellistä käytäntöä⁶. Yhteistyössä toteutettavissa TKI-hankkeissa toimitaan avointa toimintakulttuuria edistäen ja muiden toimintaa kunnioittaen.
4. TKI-aineistojen omistus- ja käyttöoikeuksista sovitaan aina ennen tutkimuksen käynnistymistä huomioiden lainsäädäntö, sopimusten ja rahoittajien ehdot sekä rajoitukset aineistoa käsiteltäessä, julkaistaessa tai edelleen luovuttaessa.
5. Aineistohallinnan suunnittelua edellytetään lähtökohtaisesti jokaiselta myönteisen rahoituspäätöksen saaneelta TKI-hankkeelta. Alkavalle TKI-hankkeelle laaditaan aineistohallintasuunnitelma, jossa huomioidaan toimiala- ja tieteenalakohtaiset tarpeet sekä tutkimusaineiston elinkaaren vaiheet. Aineistohallintasuunnitelmaa

⁶ Hyvä tieteellinen käytäntö, TENK <https://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto>

Hyväksytty 20.3.2019 /
Päivitetty 16.3.2022

täydennetään ja tarkennetaan hankkeen kuluessa. Aineistohallintasuunnitelman laatimiseen käytetään DMPTuuli-työkalua.

6. Aineistohallintasuunnitelmassa kuvataan aineiston käyttötarkoitus, keräämisen menetelmät, käsittely, omistajuus ja käyttöoikeudet, säilytys (mukaan lukien pitkäaikaissäilytys), uudelleenkäyttö, avaaminen sekä suunniteltu hävittäminen tarvittaessa. Lisäksi noudatetaan hankkeen rahoittajan aineistoille ja aineistohallintasuunnitelmalle asettamia vaatimuksia. Tarvittavat omistajuus-, käyttö- ja salassapitosopimukset määritellään aineistohallintasuunnitelmassa. HAMK tarjoaa tukea tutkimusaineistojen lisensointiin ja käyttöoikeuksiin liittyvissä kysymyksissä.
7. TKI-aineistojen asianmukaisesta hallinnasta huolehtiminen on jokaisen aineistoa käsittelevän velvollisuus. Päävastuu aineistosta on hankkeen vastuullisella tutkijalla / projektipäälliköllä.
8. HAMK tarjoaa tukea aineistohallintasuunnitelmien tekemiseen ja aineistohallintaan sekä aineistoihin liittyvien oikeudellisten kysymysten tunnistamiseen ja ratkaisemiseen. HAMKin henkilöstöllä ja opiskelijoilla on käytettävissään vastuullisen aineistohallinnan mahdollistavat infrastruktuurit ja palvelut, ja niitä kehitetään tutkijoiden tarpeet huomioiden. Vuodesta 2017 lähtien HAMKissa on ollut käytössä toimintamalli, jossa datanhallinnan palvelut tuotetaan moniammatillisessa yhteistyössä.

Hyväksytty 20.3.2019 /
Päivitetty 16.3.2022

9. Tietosuoja ja tietoturva otetaan huomioon jo TKI-hankkeen valmisteluvaiheessa. Aineiston kerääminen, käsittely, säilyttäminen ja hävittäminen sekä TKI-toiminnassa syntyvien asiakirjallisten tietojen säilytys toteutetaan lainsäädännön ja ammattikorkeakoulun ohjeistuksen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään (erityisiä) henkilötietoja sisältävien aineistojen käsittelyyn. Lisäksi rekisteröityjen informointi tehdään lainsäädännön mukaisesti tutkimuksen tietosuojailmoituksilla. Mahdollisuuksien mukaan henkilötiedot anonymisoidaan tai pseudonymisoidaan.^{7 8 9}
10. Aineistoja hallitaan tarkoituksenmukaisesti, FAIR-periaatteita tavoitellen. HAMK suosittelee kansallisia¹¹ ja kansainvälisiä työvälineitä ja palveluita TKI-aineistojen hallintaan, jotta aineistojen löydettävyys ja jakaminen tehostuvat. HAMK tarjoaa HAMKissa tuotetuille tutkimusaineistoille hyvän datanhallinnan kannalta asianmukaisen, tutkimusdatan linkkaaren huomioivan tallennus- ja säilytysratkaisun sekä palvelut.
11. HAMKissa tuotetut TKI-aineistot on dokumentoitu siten, että dokumentaatio tukee tutkimusdatan avaamista, jatkokäyttöä, löydettävyyttä, yhteentoimivuutta ja saatavuutta. HAMKin TKI-aineistojen kuvailevat tiedot (metadata) ovat avoimia aina, kun se juridiikan ja tutkimuseettisten periaatteiden sallimissa rajoissa on mahdollista. TKI-aineiston löydettävyydestä ja viitattavuudesta huolehditaan tuottamalla

⁷ HAMKin tiedonluokitteluohje, <https://blog.hamk.fi/ohjeet/tiedon-luokittelu/>

⁸ Tietosuoja laki 1050/2018, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20181050>

⁹ EU:n yleinen tietosuoja-asetus (2016/679), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679>

¹⁰ Tietosuoja ja tietoturva tutkimuksessa ja TKI-hankkeissa, <https://hameenamk.sharepoint.com/sites/tutkin-ja-kehitan/SitePages/tietosuoja.aspx>

¹¹ Kansalliset Fairdata-palvelut, <https://www.fairdata.fi/>

Hyväksytty 20.3.2019 /
Päivitetty 16.3.2022

asianmukainen aineiston kuvailu CSC:n Qvaimella. Kuvailutietojen tuottaminen toteutetaan HAMKin datapalveluiden ja hankkeen vastuullisen tutkijan / projektipäällikön yhteistyönä. TKI-aineistojen kuvailutiedoissa mainitaan aineistojen omistaja ja mahdolliset oikeudelliset rajoitukset aineistojen käytölle.

12. Hyödynnettäessä HAMKin TKI-aineistoja on aineistojen tekijät mainittava kansallisen ohjeistuksen mukaisesti ¹²
13. Hankkeen päättyessä hankkeen vastuullisen tutkijan / projektipäällikön vastuulla on varmistaa, voidaanko aineisto saattaa avoimeen käyttöön. Aineiston avaamiseen tarvittavat resurssit huomioidaan tutkimus- ja rahoitussuunnitelmassa.
14. HAMKin opinnäytetöissä edellytetään aineistohallinnan suunnittelua ¹³.

¹² Dataviittaustiekartta, <http://www.doria.fi/handle/10024/153328>

¹³ HAMKin opinnäytetyöopas, <https://www.hamk.fi/wp-content/uploads/2021/11/HAMK-Opinnaytetyoopus-2.pdf>